

ЛУКАШЕНКО Н. О.

Лукашенко Наталія Олександрівна, кандидат мистецтвознавства, заслужений діяч мистецтв України, професор, завідувачка кафедри загального та спеціалізованого фортепіано Національної музичної консерваторії України імені П. І. Чайковського.

Nataliia Lukashenko, Ukrainian National Tchaikovsky Academy of Music, Candidate of Art Criticism (PhD), Honored Artist of Ukraine, Professor, Head at the Department of General and Specialized Piano (Kyiv, Ukraine).

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5294-3578>

© Лукашенко Н. О., 2024.

ОРИГІНАЛЬНІ МЕТОДИКИ ВИКЛАДАННЯ ФОРТЕПІАНО У КЛАСАХ ПЕДАГОГІВ- КОМПОЗИТОРІВ

ORIGINAL METHODS OF TEACHING PIANO IN THE CLASSES OF TEACHERS-COMPOSERS

Від заснування в Київській консерваторії кафедри загального, а з 1959 року — загального та спеціалізованого фортепіано, серед педагогів були не тільки піаністи, а й композитори: І. Я. Беркович (протягом 1933–1970 років); М. Й. Сільванський (1955–1985); професор, заслужений працівник культури України І. І. Гусєв (1994–2014); професор, кандидат мистецтвознавства Ю. П. Глущенко (1980–2019); професор, заслужений діяч мистецтв України, народна артистка України, член-кореспондент Академії мистецтв України Ж. Ю. Колодуб, яка працює й сьогодні. Усі вони — професійні виконавці, що виступали в Україні і за її межами.

Ісаак Якович Беркович (1902–1972), учень Володимира Пухальського з фортепіано і Бориса Лятошинського з композиції. Після закінчення Київської консерваторії (1925) викладав у дитячій музичній школі № 6, Київському

музичному училищі та в Київській вечірній консерваторії, а з 1933 року — на різних посадах (асистента, доцента, професора) в Київській державній консерваторії. Він написав багато праць із методики викладання гри на фортепіано. Його навчально-методичний посібник «Школа гри на фортепіано» (1962) і досі популярний, особливо серед викладачів закладів початкової музичної освіти. У співавторстві з Є. Толпіним упорядкував фортепіанні альбоми для юних музикантів. Його посібники містять методичні рекомендації щодо жанру, ритмічної організації матеріалу, педалізації, артикуляції, динаміки тощо, охоплюють весь комплекс технічних прийомів і виконавських засобів, спрямованих на розвиток і формування піаністичної майстерності.

Беркович Ісаак Якович

Крім того, І. Беркович писав музику, його фортепіанні п'єси адаптовані для піаністів-початківців; це збірки етюдів, авторські п'єси, обробки українських народних пісень у різних жанрових інтерпретаціях, редакції творів інших композиторів. Він створив три концерти для фортепіано з оркестром, фортепіанні ансамблі, варіації, сонатини, поліфонічні твори, близько 50 мініатюр. Усі вони є неоцінним внеском у фортепіанну педагогіку і виконавство.

У багатьох фортепіанних творах композитор використовує народнопісенний матеріал — варіації, обробки, перекладення. Його 24 прелюдії увійшли в концертний репертуар піаністів і в навчальні програми студентів. Кожен його твір, крім власне творчого авторського задуму, має певне педагогічне спрямування — опанувати певний технічний прийом чи артикуляційне мовлення. Діяльність І. Берковича значна й багатогранна, його твори збагатили педагогічний репертуар, вони й сьогодні актуальні в педагогічній практиці.

Микола Йосипович Сільванський (1916–1985) працював на кафедрі 30 років. Він закінчив Московську консерваторію (1944) по класу фортепіано у професора Я. В. Флієра. Повернувшись в Україну, багато концертував, педагогічну діяльність розпочав у Харківській консерваторії (1947), пізніше працював у Київській десятирічці імені М. В. Лисенка і в Київській консерваторії (з 1955 р. — викладач, з 1963 — доцент, а з 1968 — професор кафедри загально-го та спеціалізованого фортепіано). М. Сільванський писав образну, інтонаційно виразну музику, яка часто звучала в концертах. Їй властиві доступність фортепіанної фактури, яскраві образи, жанрова конкретність, штрихова точність, кантиленність. Йому належать композиції в різних жанрах: три балети, симфонія, музика для дітей — більше 200 п'єс для фортепіано, симфонічні казки на слова П. Тичини і Г. Бойка, три сонати для фортепіано, солоспіви, 24 прелюдії для фортепіано, п'ять концертів для фортепіано, «Українська сонатина», сюїта з чотирьох частин, «Українські народні пісні» в легкому перекладі для фортепіано тощо.

Сільванський Микола Йосипович

Як педагог, М. Сільванський прискіпливо добирив навчальний репертуар, особливо рекомендував студентам розучувати твори композиторів XX століття, адже вони надавали можливість опанувати нові техніки: політональність, сонористику, лінійну поліфонію, джаз тощо. Як згадує Ж. Колодуб, уроки в його класі завжди були цікавими й насиченими. Студенти грали багато ансамблевої музики. Микола Йосипович часто жартував, у класі панувала особлива атмосфера невимушеного, довірливого спілкування.

Ігор Іванович Гусєв (1946–2014), учень Всеволода Володимировича Топіліна, працював на кафедрі з 1994 року, уже маючи вчене звання доцента і великий досвід педагогічної роботи в Київському інституті культури. Він захоплювався імпровізацією на фортепіано. Це приваблювало студентів, особливо студентів-композиторів. Маючи міцну піаністичну базу, митець створював віртуозні імпровізації на основі найрізноманітніших тем.

Гусєв Ігор Іванович. 1980 рік

І. Гусєв видав збірку «Джазові та естрадні п'єси українських композиторів» для фортепіано (2008), написав багато власних композицій, виступав на сценах як концертмейстер, соліст і ансамбліст. Відома його співпраця з естрадно-симфонічним оркестром Держтелерадіомовної компанії України, концертмейстерська робота у Київській державній філармонії, з хором «Дніпро» Національного університету

України імені Т. Г. Шевченка, з Державним театром міміки та жесту «Райдуга».

Ігор Іванович розробив для початківців свою методику викладання фортепіано: спочатку пропонував студентові певну тему, до якої спільно добирали акомпанемент без особливих складнощів у гармонії та ритмі. А далі починалося справжнє диво: змінювали то акорди, то ритмічний рисунок, то регістри, вводили фігурації, які огортали основну мелодію, тощо. З кожним уроком завдання ускладнювались, нарешті, обрана тема набувала нового дихання, нового життя, а студент піднімався на вищий рівень музикування, розвивав свою фантазію. «Імпровізація — шлях до нових технологій викладання гри на фортепіано в сучасних умовах», — писав у статті І. Гусев. Серед його вихованців — молоді українські композитори: Марина Нога, Павло Васянович, Анастасія Комлікова, Ігор Мартиненко, Оксана Євсюкова та інші.

Юрій Петрович Глушенко (нар. 1947) — надзвичайно яскравий і самобутній митець. Він мав ідеальний музичний слух, пластичні руки, феноменальну пам'ять. Закінчивши Київську середню спеціальну музичну школу імені М. В. Лисенка (1966), вступив до Київської державної консерваторії імені П. І. Чайковського (клас професора Тетяни Петрівни Кравченко). Студентом багато концертував, а 1970 року став лауреатом Всесоюзного конкурсу піаністів. Одночасно навчався на кафедрі композиції у класі Мирослава Скорика. Ю. Глушенко — автор творів для фортепіано: «У джазовому стилі», «П'ять прелюдій», «Доміно». З 1980 року працював на кафедрі загального та спеціалізованого фортепіано викладачем, з 1994 — доцентом, з 2002 — на посаді професора. Він захистив кандидатську дисертацію (1993), постійно працював у складі кафедральної комісії в секції музикознавців і композиторів. Його учнями були переважно студенти цих кафедр.

Ю. Глушенко досліджував проблеми сучасної авангардної композиторської творчості, видав навчальний посібник «Стабільні та мобільні музичні структури» (2002).

Глущенко Юрій Петрович

Уроки у класі Ю. Глущенко були надзвичайно насиченими. Його студенти вивчали багато сучасних творів, особливість педагогічної методики полягала в тому, що педагог і студент музикували за двома роялями. Він майже не грав з нот, швидше напам'ять; часто зупиняв студента, просив щось змінити і сам пропонував варіанти щодо звукового забарвлення, тембрових і образних моментів. В ансамблі з викладачем студент почував себе впевнено, це спонукало його до самостійної інтерпретації, оригінального образно-смыслового наповнення композиції. У класі Юрія Петровича студенти вивчали твори А. Шенберга, П. Хіндемита, А. Веберна, А. Берга, В. Сильвестрова, Л. Грабовського, В. Годзяцького, які він і сам неперевершено виконував. Маючи математичний склад мислення, Ю. Глущенко ретельно вибудовував форму кожного виконуваного твору, а концерти студентів його класу

були структурно чіткі й логічні, яскраві, якісні за рівнем виконання складних творів класичних і сучасних композиторів.

Жанна Юхимівна Колодуб (нар. 1930) — унікальний музикант, композитор, педагог, громадська діячка, член-кореспондент Академії мистецтв України. Її композиторський доробок багатий і різноманітний: твори для симфонічного, естрадного, камерного оркестрів, вісім концертів для різних інструментів, концертні п'єси, ансамблі, вокальні й хорові твори, музика для дітей, для театру і кіно. Художньо-образний світ її музики вражає багатством мелодики, оригінальністю гармонічних поєднань, яскравістю музичних барв — від світла дитячих душ до глибокого філософського заглиблення.

Ж. Колодуб багато пише для духових інструментів: від ліричних мініатюр до таких жанрових полотен, як концерти для труби і камерного оркестру, для флейти і камерного оркестру, для гобоя, камерного оркестру, клавесина й ударних. Її музика для фортепіано особливо популярна серед викладачів кафедри загального та спеціалізованого фортепіано, адже вона надзвичайно зручна, комфортна, «піаністична». Педагоги обирають її твори, щоб скоригувати піаністичний апарат студента чи, за необхідності, виправити його.

Працюючи зі студентами, Жанна Юхимівна завжди ретельно добирає програму для кожного, зважаючи на його індивідуальність, але найперша вимога — робота над поліфонією, особливо для інструменталістів, які грають зазвичай лише один голос і мало — багатоголосних фактур. Це розширює музичний світогляд студента, поглиблює його знання, прищеплює нові навички гри на інструменті. Під час уроку вона максимально виправляє всі помилки, вимагає повторювати, допоки студент не виконає правильно, прагне, щоб він зрозумів, як має прозвучати твір. Щодо педалізації, то її студенти в концертах ніколи не грали «брудно». Та головне в її методиці — творча інтерпретація п'єс. Композиторське відчуття музичних образів, тембрального звучання, теситурної палітри фортепіано, симфонічне мислення різнобарвними оркестровими тембрами створюють особливі

передумови для образного сприйняття фортепіанної музики, часом — як звучання оркестру. Ж. Колодуб практикує одночасну роботу з трьома студентами кафедр духових інструментів, як це було на одному з уроків — двоє хлопців і дівчина. Жанна Юхимівна написала для кожного мелодію, а дівчині запропонувала дібрати акомпанемент. Музичне тріо враз «загорілося» творчою ідеєю, підказували один одному, шукали різні гармонічні рішення, гобоїст додав мелізми, флейтистка змінювала теситуру. Недарма студенти обожають свою професорку, на уроках якої завжди цікаво.

Колодуб Жанна Юхимівна

Колодуб Жанна Юхимівна

Отже, педагогічна діяльність педагогів-композиторів має свої особливості. Окрім роботи над технікою, артикуляцією, педалізацією, динамікою, фразуванням, звуковидобуванням тощо, вони навчають молодь творчо мислити, імпровізувати, аналізувати й інтерпретувати твори. Такий підхід не лише суттєво впливає на розширення світогляду студента і розкриває його творчий потенціал, а й дає змогу відчувати себе ніби співавтором композитора. Це нове в методиці викладання фортепіано, оригінальні прийоми педагогів-композиторів використовують у своїй роботі нинішні викладачі, а їхні твори дають студентам змогу набутися виконавської майстерності.

Список використаної літератури і джерел

Література

1. Борисенко Т. В. Стилiстичний аналіз фортепіанних мініатюр Миколи Сільванського // Мистецтвознавчі записки. 2018. Вип. 34. С. 274–283.

2. Клин В. П. Українська радянська фортепіанна музика (1917–1977). Київ : Наук. думка, 1980. 316 с.

3. Міліч Б. О. Про формування і вдосконалення викладацької майстерності педагогів-піаністів. Київ : Муз. Україна, 1971. 62 с.

4. Муха А. І. Колодуб Жанна Юхимівна // Муха А. І. Композитори України та української діаспори : довідник. Київ : Муз. Україна, 2004. С. 145–146.

5. Олійник О. С. Українська радянська фортепіанна музика для дітей. Київ : Наук. думка, 1979. 107 с.

6. Поліфонічні п'єси для фортепіано на основі українських народних пісень за обробками українських класиків. Зошити 1–2 / пер. І. Берковича. Київ : Музфонд ССРСР, Укр. республ. філія, 1954.

7. Савицький Р. Основні засади фортепіанної педагогіки. Пустомити, 1994. 40 с.

8. Сулім Р. А. Композитор Жанна Колодуб: сторінки життя і творчості : монографія. Суми : Еллада, 2017. 620 с. ; іл.

9. Юзюк З. І. «24 прелюдії для фортепіано» М. Сильванського у дитячому педагогічному репертуарі // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Тернопіль, 2006. № 2. С. 79–84.

Джерела фотоілюстрацій

1. Беркович Ісаак Якович (1902–1972) // Український музичний світ. URL: <https://musical-world.com.ua/artists/berkovych-isaak-yakovych/> (дата звернення: 12.02.2024).

2. Колодуб Жанна Юхимівна // Особистий архів Ж. Ю. Колодуб.

3. Сильванський Микола Йосипович (1916–1985) // Український музичний світ. URL: <https://musical-world.com.ua/artists/sylvanskyj-mykola-josypovych/> (дата звернення: 12.02.2024).

4. Шамаєва К. І. Глущенко Юрій Петрович // Енциклопедія сучасної України. URL: <https://esu.com.ua/article-30571> (дата звернення: 12.02.2024).